

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.31+343.35

DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.355>

А. В. Боровик
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін, проректор з наукової роботи
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука
orcid.org/0000-0003-1834-404X

БЕЗПОСЕРЕДНІ ДОДАТКОВІ ОБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ

У межах наукової статті всебічно досліджено безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349 КК України. Виявлено окремі помилки, які допускають дослідники під час визначення цих об'єктів.

Встановлено, що безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади є як обов'язковими, так і факультативними. Вивчення юридичних характеристик таких об'єктів дозволяє більш точно визначити змістові ознаки суспільної небезпеки вчиненого діяння, а також обов'язкові і факультативні ознаки їх об'єктивної сторони.

На основі аналізу позицій вчених сформульовано дефініції безпосередніх додаткових об'єктів кримінальних правопорушень проти представників влади.

Аргументовано, що безпосередніми додатковими обов'язковими об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади є правовідносини, які забезпечують охорону особистої та психічної недоторканності, життя, здоров'я, волі потерпілих, їх права власності, а також правосуддя. Натомість безпосередніми додатковими факультативними об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади є правовідносини, які забезпечують охорону волі, честі, гідності, життя, здоров'я потерпілих, громадського порядку, екологічної та громадської безпеки.

З'ясовано, що безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади мають певні особливості: окремі з них схожі між собою, а також має місце їх диференціація залежно від категорії потерпілих осіб, форм об'єктивної сторони кримінального правопорушення та кваліфікуючих ознак.

Ключові слова: об'єкт кримінального правопорушення, безпосередній додатковий обов'язковий об'єкт кримінального правопорушення, безпосередній додатковий факультативний об'єкт кримінального правопорушення, авторитет, порядок управління, представник влади.

Borovyk A. V. IMMEDIATE ADDITIONAL OBJECTS OF CRIMINAL OFFENSES AGAINST GOVERNMENTAL OFFICIALS

Immediate additional objects of criminal offenses against government officials under Art. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349 of the Criminal Code of Ukraine are studied within the framework of the scientific article. Some errors have been identified by researchers in identifying these objects.

It is established that immediate additional objects of criminal offenses against government officials are both mandatory and optional. The study of the legal characteristics of such objects allows accurately determining the substantive features of the public danger of the act, as well as mandatory and optional features of their objective side.

Definitions of immediate additional objects of criminal offenses against government officials have been formulated according to the analysis of the positions of scientists.

It is argued that the immediate additional obligatory objects of criminal offenses against government officials are legal relations that ensure the protection of personal and mental integrity, life, health, freedom of victims, their property rights, and justice. Instead, the immediate additional optional objects of criminal offenses against government officials are legal relations that ensure the protection of freedom, honor, dignity, life, health of victims, public order, environmental and public safety.

It was found that the immediate additional objects of criminal offenses against government officials have certain features: some of them are similar, and they are differentiated depending on the category of victims, forms of the objective side of the criminal offense and qualifications.

Key words: object of criminal offense, immediate additional obligatory object of criminal offense, immediate additional optional object of criminal offense, authority, management procedure, government official.

Постановка проблеми. Ефективність діяльності представників влади значною мірою залежить від належного рівня кримінально-правового захисту їх прав. Адже як влучно підмітив В. О. Навроцький, управлінська діяльність може бути ефективною лише за умови, що працівники органів управління виконують свої функції безперешкодно, без будь-якого стороннього впливу, при прийнятті рішень вони не будуть skutі страхом за своє життя, здоров'я, майно, відчуватимуть безпеку як свою особисто, так і своїх близьких [1, с. 593].

Тому в законі про кримінальну відповідальність сформовано систему кримінально-правових заборон, покликаних забезпечити ефективне виконання представниками влади своїх службових обов'язків. Найбільша кількість кримінально-правових норм, що забезпечують охорону представників влади, міститься в розділі XV Кримінального кодексу (далі – КК) України «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів». Це злочини і кримінальні проступки, підстави кримінальної відповідальності за які закріплені в ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України. Розробка численних і складних питань відповідальності за ці кримінально протиправні діяння потребує звернення до питання про їх безпосередні додаткові об'єкти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні проблеми об'єктів кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян знайшли відображення у працях В. П. Беленка, Є. М. Блажівського, А. В. Бойка, Г. Є. Болдаря, Л. П. Брич, А. С. Габуди, Н. О. Гурової, І. І. Давидович, Ю. П. Дзюби, С. І. Дячука, Л. В. Дороша, О. О. Дудорова, О. В. Зайцева, І. М. Залялової, І. М. Ізай, О. О. Кашкарова, В. А. Клименка, О. О. Книженко, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого, А. М. Удода, І. М. Чуб, О. А. Чувакова та інших. Водночас низка питань у цій сфері залишаються недостатньо дослідженими або дискусійними. Серед них і питання безпосередніх додаткових об'єктів цих деліктів.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із безпосередніми додатковими об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади.

Виклад основного матеріалу. Під час розслідування кримінальних правопорушень проти представників влади важливе значення мають різні їх об'єктивні та суб'єктивні ознаки, які відносять до обов'язкових елементів кримінально-правової, криміналістичної, кримінологічної та оперативно-розшукової характеристик кримінальних

правопорушень, а також до обов'язкових складових предмета доказування у кримінальному провадженні [2, с. 45; 3]. Серед таких ознак особливе місце відводиться безпосереднім основним та додатковим об'єктам відповідних кримінальних правопорушень.

Встановлення безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення має важливе значення для з'ясування характеру і ступеня суспільної небезпечності кримінально-протиправного діяння, його правильної кваліфікації, дозволяє з найбільшою точністю провести розмежування між суміжними кримінальними правопорушеннями [4, с. 126]. Безпосередні основні та додаткові об'єкти декількох кримінальних правопорушень утворюють їх видовий об'єкт [5, с. 263].

При виокремленні безпосередніх об'єктів (формулюванні понять зазначених об'єктів) рекомендують дотримуватися таких установок:

1) об'єкт кожного кримінального правопорушення індивідуальний, відрізняється від об'єктів інших кримінальних правопорушень, хай і дуже схожих за іншими ознаками їх складів;

2) однією статтею Особливої частини КК можуть бути передбачені кримінальні правопорушення, що посягають на різні безпосередні об'єкти. Тому неправильним є підхід, згідно з яким кожній статті КК відповідає «свій» безпосередній об'єкт;

3) безпосередній об'єкт кримінального правопорушення має перебувати у сфері відповідного родового об'єкта, співвідноситися з ним як частина і ціле. Якщо ж безпосередній об'єкт визначається так, що він не співвідноситься з родовим об'єктом, то з цього випливає, що або запропоноване визначення є неправильним, або ж має місце посягання на інший родовий об'єкт [6, с. 168].

Нині застосовують дві класифікації безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення: перша передбачає його поділ на безпосередній основний (головний), безпосередній додатковий і безпосередній факультативний; друга – на безпосередній основний (головний), безпосередній додатковий обов'язковий та безпосередній додатковий факультативний. Найбільш ґрунтовним слушно визнається підхід, відповідно до якого в межах безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення виділяють безпосередній основний та додатковий. Водночас безпосередній додатковий класифікують на необхідний (обов'язковий) і факультативний (необов'язковий) [7, с. 22–24].

Додатковий необхідний (обов'язковий) об'єкт кримінального правопорушення – це суспільні відносини, на які завжди посягає певне кримінальне правопорушення, заподіюючи їм шкоди або створюючи загрозу її заподіяння поряд із безпосереднім основним об'єктом, і який в інших

випадках може бути самостійним основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення. Водночас додатковий факультативний (необов'язковий) об'єкт кримінального правопорушення – це суспільні відносини, на які не завжди посягає кримінальне правопорушення, заподіюючи їм шкоди або створюючи загрозу її заподіяння поряд із безпосереднім основним об'єктом, і який в інших випадках може бути самостійним основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення [7, с. 25].

Зазначені вище положення будуть взяті за основу подальшого дослідження безпосередніх додаткових об'єктів кожного кримінального правопорушення проти представника влади.

В. І. Осадчий зазначає, що при вчиненні злочинів проти правоохоронної діяльності злочинний вплив чиниться безпосередньо на особу працівника правоохоронного органу, його близьких родичів, власність цих осіб. Тобто, поряд із посяганням на правоохоронну діяльність відбувається злочинний вплив безпосередньо на відносини, що забезпечують інтереси, (блага) зазначених осіб. Вони і виступають додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом при вчиненні злочинів проти правоохоронної діяльності [8, с. 16]. В іншому випадку цей науковець додатковим об'єктом злочинів, передбачених ст. 342, 343, 345, 347, 348 КК, визнає основні особисті та майнові цінності (блага) представника влади, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця [9, с. 5].

В. В. Кузнецов стверджує, що аналіз обов'язкових додаткових безпосередніх об'єктів злочинів, які поставлені під правову охорону нормами, які встановлюють відповідальність за посягання на авторитет суб'єкта державної охорони дозволяє запропонувати їх перелік: 1) життя працівника правоохоронного органу (ч. 2 ст. 347, ст. 348 КК України); життя близького родича працівника правоохоронного органу (ч. 2 ст. 347, ст. 348 КК України); 2) здоров'я працівника правоохоронного органу (ч. 3 ст. 342, ч. 1–4 ст. 345, ч. 2 ст. 347, ст. 348 КК України); здоров'я близького родича працівника правоохоронного органу (ч. 1–4 ст. 345, ч. 2 ст. 347, ст. 348 КК України); 3) воля, честь та гідність працівника правоохоронного органу (ч. 2, 3 ст. 342, ч. 1, 2 ст. 343, ст. 349 КК України); воля, честь та гідність близького родича працівника правоохоронного органу (ч. 1, 2 ст. 343, ст. 349 КК України); 4) власність працівника правоохоронного органу (ч. 1 ст. 345, ч. 1, 2 ст. 347 КК України); власність близького родича працівника правоохоронного органу (ч. 1 ст. 345, ч. 1, 2 ст. 347 КК України) [10, с. 84].

О. О. Кирбят'єв як додатковий обов'язковий об'єкт кримінальних правопорушень, що посяга-

ють на професійну діяльність працівників правоохоронних органів визначає суспільні відносини у сфері забезпечення особистої й тілесної недоторканності працівника правоохоронного органу та (або) його близьких родичів і (або) відносини у сфері забезпечення недоторканності власності зазначених осіб [11, с. 273].

Зазначені характеристики додаткових об'єктів кримінальних правопорушень проти правоохоронної діяльності (В. І. Осадчого), кримінальних правопорушень проти авторитету суб'єкта державної охорони (В. В. Кузнецова), кримінальних правопорушень, що посягають на професійну діяльність працівників правоохоронних органів (О. О. Кирбят'єва) свідчать про те, що ці об'єкти безпосередньо пов'язані із безпосередніми додатковими об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади.

Водночас критично сприймаються використані під час позначення додаткового обов'язкового об'єкта звороти «особиста й тілесна недоторканність», «недоторканність власності» – вони є нетиповими для кримінально-правової науки і «програють» таким усталеним формулюванням відповідних об'єктів, як правовідносини щодо охорони життя, здоров'я, власності.

Додатковим об'єктом злочинів, пов'язаних з посяганнями на суб'єктів управлінської діяльності, В. О. Навроцький слушно визнає суспільні відносини, які забезпечують життя, здоров'я, честь, гідність і власність особи [1, с. 593].

Зазначені позиції вчених дають загальне уявлення про додаткові об'єкти, кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України. Однак питання про додаткові об'єкти кожного з цих деліктів потребують конкретизації. З цією метою слід детальніше проаналізувати позиції науковців щодо додаткових об'єктів окремих кримінальних правопорушень проти представників влади.

1. Безпосередній додатковий об'єкт опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України).

Безпосереднім додатковим об'єктом складу цього кримінального правопорушення І. М. Залюлова визнає суспільні відносини, що забезпечують особисту недоторканність працівника правоохоронного органу або його близьких родичів, а також їх здоров'я [12, с. 40], а С. І. Дячук – особисту недоторканність потерпілого [13, с. 1103]. Л. П. Брич додатковим обов'язковим об'єктом цього кримінального правопорушення називає особисту недоторканність особи [14, с. 1050].

Для кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 та 2 ст. 342 КК України, сумнівною видається вказівка на здоров'я, оскільки як слушно зауважує В. І. Осадчий протидія, що утворює опір в ч. 1 та 2 ст. 342 КК України, може бути лише ненасильницькою [15, с. 797].

Г. Є. Болдарь слушно додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом аналізованого кримінального правопорушення називає також правосуддя в тому випадку, коли потерпілим є державний виконавець або працівник правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду (наприклад, про примусовий привід для проведення експертизи) [16, с. 568–569].

Певні особливості характерні безпосередньому додатковому об'єкту злочину, передбаченого ч. 3 ст. 342 КК України, з огляду на наявні кваліфікуючі ознаки, які означені конструкцією «дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, поєднані з примушенням цих осіб шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій». В. І. Осадчий стверджує, що додатковий безпосередній об'єкт цього злочину утворюють суспільні відносини, що забезпечують здоров'я, волю, безпеку, тілесну недоторканість потерпілого [15, с. 793]. Інші дослідники називають цей об'єкт додатковим обов'язковим безпосереднім і розуміють під ним фізичну та психічну недоторканість потерпілого, його здоров'я (А. С. Габуда) [17, с. 10], психічне та фізичне здоров'я потерпілих (Г. Є. Болдарь) [16, с. 569]. У кваліфікованому складі цього кримінального правопорушення (ч. 3 ст. 342 КК України) очевидно йдеться виключно про безпосередній додатковий обов'язковий об'єкт кримінального правопорушення.

Таким чином, безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 та 2 ст. 342 КК України, є правовідносини, які забезпечують особисту недоторканість представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. У випадку вчинення цього кримінального правопорушення щодо державного виконавця або працівника правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду, таким об'єктом також є правовідносини, які забезпечують охорону правосуддя.

Безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 342 КК України, є правовідносини, які забезпечують охорону особистої недоторканості, здоров'я та волі потерпілих осіб, зазначених в ч. 1 та 2 ст. 342 КК України.

2. *Безпосередній додатковий об'єкт втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК України).* Г. Є. Болдарь стверджує, що додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом аналізованого кримінального правопорушення є правосуддя в тому випадку, коли потерпілим є державний виконавець або працівник правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду [16, с. 572]. Натомість В. І. Осадчий вважає, що додатковий безпосередній об'єкт цього кримінального правопорушення (залежно від прояву впливу) – суспільні відносини, що забезпечують, наприклад, безпеку потерпілого, його особисті інтереси [15, с. 800].

Таким чином, у випадку вчинення цього кримінального правопорушення щодо державного виконавця або працівника правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду, безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом також є правовідносини, які забезпечують охорону правосуддя.

В усіх інших випадках безпосереднім додатковим факультативним об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 343 КК України, можуть бути правовідносини, які забезпечують охорону волі, честі, гідності працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, їх близьких родичів.

3. *Безпосередній додатковий об'єкт втручання у діяльність державного діяча (ст. 344 КК України).* Безпосередній додатковий об'єкт цього кримінального правопорушення, як видається, подібний до безпосереднього додаткового об'єкта втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця. Різняться вони лише категорією потерпілих. З огляду на зазначене безпосереднім додатковим факультативним об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 344 КК України, можуть бути правовідносини, які забезпечують охорону волі, честі, гідності державного діяча.

4. *Безпосередній додатковий об'єкт погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України).* Його тлумачать по-різному, зокрема як психічну та тілесну недоторканість працівників правоохоронних органів або їх близьких родичів, їх здоров'я, майнові інтереси (А. В. Бойко) [18, с. 81], психічну недоторканість працівників правоохоронних органів або їх близьких родичів, їх здоров'я (Л. П. Брич) [14, с. 1055], суспільні відносини, що забезпечують особисту недоторканість працівника правоохоронного органу або його близьких родичів, а також їх здоров'я (І. М. Залялова) [12, с. 39–41],

психічну недоторканість, здоров'я (І. М. Ізай) [19, с. 8], суспільні відносини, що забезпечують здоров'я, безпеку, недоторканість, волю потерпілих, якими є працівник правоохоронного органу, його близькі родичі (В. І. Осадчий) [15, с. 804].

Лише окремі дослідники слушно звертають увагу на те, що безпосередній додатковий об'єкт цього злочину обов'язковий і визначають його як суспільні відносини, що існують з приводу охорони здоров'я та психічної недоторканності працівника такого органу, а також його близьких родичів і їхнього майна (В. П. Беленок) [20, с. 112], суспільні відносини у сфері забезпечення особистої недоторканості та здоров'я працівника правоохоронного органу та (або) його близьких родичів, та (або) відносини у сфері забезпечення недоторканості власності зазначених осіб (А. М. Удод) [21, с. 9].

Г. Є. Болдарь диференційовано підходить до визначення додаткових обов'язкових об'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України. На його думку додатковим обов'язковим об'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, є психічне здоров'я працівника правоохоронного органу або його близького родича [16, с. 574]. Додатковим обов'язковим об'єктом злочинів, передбачених ч. 2 та ч. 3 ст. 345 КК України, є фізичне здоров'я працівника правоохоронного органу або його близького родича [16, с. 574].

Безумовно додатковий об'єкт цього кримінального правопорушення, пов'язаний з посяганням на психічну недоторканість та здоров'я зазначених потерпілих. У певних випадках може мати місце вплив і на їх волю. Однак у будь-якому випадку не можуть страждати відносини власності, оскільки винний на них не посягає. Під час погрози знищенням чи пошкодженням майна відбувається посягання на психічну недоторканість, але аж ніяк не на власність.

Очевидно, що слід підходи диференційовано до визначення безпосередніх додаткових об'єктів цього кримінального правопорушення залежно від його складів.

З огляду на зазначене безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, є правовідносини, які забезпечують охорону психічної недоторканності працівника правоохоронного органу та його близьких родичів, а кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 та 3 ст. 345 КК України, – правовідносини, які забезпечують охорону здоров'я зазначених потерпілих. Безпосереднім додатковим факультативним об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, можуть бути правовідносини, які забезпечують охорону волі працівника правоохоронного органу та його близьких родичів.

5. *Безпосередній додатковий об'єкт погрози або насильства щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України).* В. І. Осадчий стверджує, що додатковий безпосередній об'єкт цього злочину – це суспільні відносини, що забезпечують здоров'я, волю, безпеку, недоторканість згаданих осіб чи їх близьких родичів [15, с. 807]. Натомість окремі дослідники конкретизують, що йдеться про додатковий обов'язковий об'єкт і визначають його як недоторканність державних чи громадських діячів, їх здоров'я (Л. П. Брич) [14, с. 1058], недоторканність державних та громадських діячів, гарантована законом (С. І. Дячук) [13, с. 1114].

Г. Є. Болдарь диференційовано підходить до визначення додаткових обов'язкових об'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 346 КК України. Він вважає, що додатковим обов'язковим об'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 346 КК України, є психічне здоров'я державного чи громадського діяча або його близького родича [16, с. 576], а додатковим обов'язковим об'єктом злочинів, передбачених ч. 2 та ч. 3 ст. 346 КК України, є фізичне здоров'я державного чи громадського діяча або його близького родича [16, с. 576].

З огляду на те що конструкції кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 та 346 КК України, схожі між собою, безпосередній додатковий об'єкт слід визначити аналогічно кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 345 КК України з урахуванням іншого потерпілого.

Відтак, безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 346 КК України, є правовідносини, які забезпечують охорону психічної недоторканності державного чи громадського діяча та його близьких родичів, а кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 та 3 ст. 346 КК України, – правовідносини, які забезпечують охорону здоров'я зазначених потерпілих. Безпосереднім додатковим факультативним об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 346 КК України, можуть бути правовідносини, які забезпечують охорону волі державного чи громадського діяча та його близьких родичів.

6. *Безпосередній додатковий об'єкт умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України).*

Безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом цього кримінального правопорушення визнають відносини власності (Г. Є. Болдарь) [16, с. 576], право приватної власності працівників правоохоронних органів, їх близьких родичів, громадську безпеку (С. І. Дячук) [13, с. 1117], суспільні відносини, що забезпечують право

власності (І. М. Залялова) [12, с. 40], право приватної власності (М. І. Мельник) [14, с. 1059], суспільні відносини, що забезпечують власність (В. І. Осадчий) [15, с. 809]. Вказівка на форму власності видається зайвою, оскільки в диспозиції статті немає обмеження щодо форми власності майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, яке знищується чи пошкоджується.

Безпосереднім додатковим факультативним об'єктом цього кримінального правопорушення визнають суспільні відносини, що забезпечують громадський порядок, екологічну безпеку, життя або здоров'я людини (І. М. Залялова) [12, с. 40], громадський порядок, екологічну безпеку, життя або здоров'я людини (М. І. Мельник) [14, с. 1059]. Таким чином позиції вчених щодо безпосередніх додаткових факультативних об'єктів цього кримінального правопорушення практично співпадають за виключенням обраної концепції самого об'єкта в цілому (цінності чи суспільні відносини).

При вчиненні дій, відповідальність за які передбачена ч. 2 ст. 347 КК України, на думку В. І. Осадчого, додатковими факультативними безпосередніми об'єктами можуть бути суспільні відносини, що забезпечують життя, здоров'я потерпілих, якими є працівники правоохоронних органів, працівники органу державної виконавчої служби, приватні виконавці, їх близькі родичі, інші особи [15, с. 809].

У випадку вчинення знищення або пошкодження майна загальнонебезпечним способом, на переконання Г. Є. Болдаря, такі цінності як життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, їх близьких родичів та сторонніх осіб, а також суспільна безпека є додатковим факультативним безпосереднім об'єктом, адже їм може бути і не завдано шкоди [16, с. 576].

Безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом цього кримінального правопорушення, якщо ним спричинено загибель людей чи інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 347 КК України), Г. Є. Болдарь називає життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, їх близьких родичів та сторонніх осіб, а також суспільну безпеку [16, с. 576].

Таким чином, безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347 КК України, є правовідносини, які забезпечують охорону права власності працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби, приватного виконавця (у тому числі після звільнення з посади) чи їхніх близьких родичів, а безпосереднім додатковим факультативним – правовідносини, які забезпечують охорону громадського порядку, екологічної безпеки, життя або здоров'я людини.

Безпосередній додатковий об'єкт кваліфікованих складів умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця слід диференціювати.

У випадку вчинення злочину шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом безпосереднім додатковим факультативним об'єктом кримінального правопорушення є правовідносини, які забезпечують охорону життя та здоров'я людей, а також громадську безпеку.

У випадку знищення або пошкодження майна, що спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки, безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом є правовідносини, які забезпечують охорону життя та здоров'я людей.

7. Безпосередній додатковий об'єкт посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України). Безпосередній додатковий обов'язковий об'єкт цього злочину визначають як життя та здоров'я працівника правоохоронного органу або його близького родича, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (Г. Є. Болдарь) [16, с. 578], життя людини (Л. П. Брич) [14, с. 1062], життя працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону та військовослужбовця (С. І. Дячук) [13, с. 1119], суспільні відносини, що забезпечують життя зазначених осіб (В. І. Осадчий) [15, с. 811]. І. М. Ізай додатковими безпосередніми об'єктами називає психічну недоторканість, здоров'я, життя [19, с. 8].

Насамперед слід зазначити, що об'єкт цього кримінального правопорушення виключно безпосередній додатковий обов'язковий. Водночас дискусія точиться навколо того чи це лише життя чи життя та здоров'я. Ймовірно, що безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 348 КК України, є правовідносини, які забезпечують охорону життя працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, оскільки винний завжди посягає на життя цих осіб. Водночас правовідносини, які забезпечують охорону здоров'я зазначених суб'єктів є безпосереднім додатковим факультативним об'єктом цього кримінального правопорушення, оскільки шкода йому завдається не завжди.

8. Безпосередній додатковий об'єкт захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК України).

Безпосередній додатковий об'єкт цього злочину з урахуванням його виду (обов'язковий чи факультативний) визначають по-різному: безпосередній додатковий обов'язковий – як особисту волю людини (І. М. Залялова) [12, с. 39–41], волю, честь і гідність представника влади, працівника правоохоронного органу або їх близьких родичів (Г. Є. Болдарь) [16, с. 580], свободу та недоторканність людини (С. І. Дячук) [13, с. 1120], суспільні відносини, що забезпечують волю представника влади, працівника правоохоронного органу чи їх близьких родичів (можливість обирати місце свого перебування за власним розсудом) (В. І. Осадчий) [15, с. 812], волю, честь і гідність особи (М. І. Хавронюк) [14, с. 1065], безпосередній додатковий факультативний – як життя та здоров'я представника влади, працівника правоохоронного органу або їх близьких родичів (Г. Є. Болдарь) [16, с. 580], життя чи здоров'я особи (М. І. Хавронюк) [14, с. 1065]. І. М. Ізай не конкретизує різновид безпосередніх додаткових об'єктів і відносить до них особисту свободу та недоторканність [19, с. 8].

Видається, що безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 349 КК України, є правовідносини, які забезпечують охорону волі представника влади, працівника правоохоронного органу чи їх близьких родичів, а безпосереднім додатковим факультативним – правовідносини, які забезпечують охорону честі, гідності, життя чи здоров'я зазначених осіб.

Висновки. За результатами дослідження безпосередніх додаткових об'єктів кримінальних правопорушень проти представників влади, можна запропонувати декілька висновків.

Безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади є як обов'язковими, так і факультативними. Вивчення юридичних характеристик таких об'єктів дозволяє більш точно визначити змістові ознаки суспільної небезпеки вчиненого діяння, а також обов'язкові і факультативні ознаки їх об'єктивної сторони.

Безпосередніми додатковими обов'язковими об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади є правовідносини, які забезпечують охорону: особистої недоторканності представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ч. 1 та 2 ст. 342 КК України); особистої недоторканності, здоров'я та волі представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослуж-

бовця, уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ч. 3 ст. 342 КК України); правосуддя (у випадку вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342, 343 КК України, щодо державного виконавця або працівника правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду); психічної недоторканності працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (ч. 1 ст. 345 КК України); здоров'я працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (ч. 2 та 3 ст. 345 КК України); психічної недоторканності державного чи громадського діяча та його близьких родичів (ч. 1 ст. 346 КК України); здоров'я державного чи громадського діяча та його близьких родичів (ч. 2 та 3 ст. 346 КК України); права власності працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та їхніх близьких родичів (ст. 347 КК України); життя та здоров'я людей (ч. 2 ст. 347 КК України); життя працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України); волі представника влади, працівника правоохоронного органу та їх близьких родичів (ст. 349 КК України).

Таким чином безпосередніми додатковими обов'язковими об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади є правовідносини, які забезпечують охорону особистої та психічної недоторканності, життя, здоров'я, волі потерпілих, їх права власності, а також правосуддя.

Безпосередніми додатковими факультативними об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади є правовідносини, які забезпечують охорону: волі, честі, гідності працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, їх близьких родичів (ст. 343 КК України); волі, честі, гідності державного діяча (ст. 344 КК України); волі працівника правоохоронного органу та його близьких родичів. (ст. 344 КК України); волі державного чи громадського діяча та його близьких родичів (ст. 346 КК України); громадського порядку, екологічної безпеки, життя або здоров'я людини (ст. 347 КК України); життя та здоров'я людей, а також громадську безпеку (ч. 2 ст. 347 КК України); здоров'я працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України); честі, гідності, життя чи здоров'я представника влади, працівника правоохоронного органу чи їх близьких родичів (ст. 349 КК України).

Отже, безпосередніми додатковими факультативними об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади є правовідносини, які забезпечують охорону волі, честі, гідності, життя, здоров'я потерпілих, громадського порядку, екологічної та громадської безпеки.

Література

1. Навроцький В.О. Кримінальне право України. Особлива частина: Курс лекцій. К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. 771 с.
2. Вознюк А. А. Факультативні ознаки складу злочину: міжгалузевий вимір. *Актуальні проблеми кримінального права* [Текст]: тези доп. X Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (м. Київ, 22 листоп. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 45–47.
3. Вознюк А. А., Грудзур О. М. Види кримінально-правової характеристики злочину. *Митна справа*. 2014. № 1 (91). Ч. 2, кн. 2. С. 63–67.
4. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. 584 с.
5. Вознюк А. А. Видовий об'єкт злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258³, 260 Кримінального кодексу України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 262–275.
6. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 712 с.
7. Вознюк А. А. Додатковий об'єкт злочину, передбаченого ст. 255 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4 (97). С. 21–32.
8. Осадчий В. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2004. 36 с.
9. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 336 с.
10. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона авторитету управління державної охорони України: до постановки питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 79–88. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/79-88>.
11. Кирбят'єв О.О. Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів: дис. ... докт. юрид. наук. Київ, 2021. 446 с.
12. Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Донецьк, 2006. 186 с.
13. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. [2-ге вид., переробл. та доповн.]. Київ: Дакор, 2008. 1428 с.
14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А. М. Бойко, Л. П. Брич, О. О. Дудоров та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. [10-те вид., переробл. та доповн.]. Київ: Дакор, 2018. 1360 с.
15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. [2-ге вид., переробл. і доповн.]. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
16. Кримінальне право. Особлива частина: підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. 2-ге вид. Київ: Дакор, 2013. 786 с.
17. Габуда А. С. Кримінально-правова характеристика складу опору особам, наділеним владними повноваженнями: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2012. 21 с.
18. Бойко А. В. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2013. 231 с.
19. Ізай І. М. Кримінально-правова протидія втручання в діяльність працівників правоохоронних органів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2018. 20 с.
20. Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. 353 с.
21. Удод А. М. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2013. 16 с.